

L'Armari dels Privilegis i Actes de la Ciutat. Arxiu Municipal de Lleida

Context historicoartístic

L'excel·lent Armari de Privilegis i Actes de la Ciutat, de 1686, més conegut com l'"Armari de les cinc claus", retorna a Lleida, després que s'ha restaurat al Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya (CRBMC) del Departament de Cultura de la Generalitat.



Construït el 1686 per Anastasi Vidal, fuster de Lleida, és un dels pocs armaris arxivadors que avui dia es conserven a Catalunya. L'imponent armari, de quasi tres metres d'alçada, i amb una decoració arquitectònica de pilastres aplicades que contrasta amb les dues notables volutes barroques tallades que el coronen, s'estructura en tres parts: l'entaulament que centra el fris emplafonat, amb la inscripció manuscrita daurada "Privilegis y actes de la civtat 1686"; el cos central, amb les dues magnifiques grans portes que tanquen, mitjançant els cinc panys, els quaranta-vuit calaixos numerats interiors, i la base, que entre motlures mixtilínies i plafons, acull altres dos calaixos i recolza sobre dues potes.

La inscripció que ocupa el fris el relaciona directament amb l'anotació que es llegeix en el foli núm. 69r del *Manual d'actes de la ciutat de 1685 a 1691*, registre 713, del primer de juny de 1686. El notari, referencia que Anastasi Vidal, fuster de Lleida "de son grat, signe àpoca als molt il·lustres senyors de la ciutat, Josep de Marañoso, etc. de cent vintiquatre lliures moneda corrent en Leyda y son per les mans i jornals de fer lo armari de privilegis per a dita ciutat. Lo modo de la paga es que a rebut vint y sinc lliures moneda corrent ab albara de manament despedit a 28 de Mars de 1686 = Coranta lliures que lo dia present a rebut de diners del caixo dels Señors Pahers y les restants Sinquanta nou lliures de albara de manament despedit lo dia present..." document que evidencia i data la construcció de l'armari a les darreries del segle XVII. El fet que estigui construït en fusta de noguera massissa, també el relaciona directament amb els treballs de fusteria que es duïen a terme en aquest mateix període a Catalunya.

L'entaulament ha perdut l'element decoratiu que lluïa entremig de les dues grans volutes i queden al descobert les cavitats buides dels encaixos. Segurament, flanquejaven una forma heràldica esculpida a joc, com sovint inclouen armaris de característiques similars, com ara l'Armari de les sis claus, de Viella, o altres models de gran prestància, destinats igualment a custodiar documents importants. Diferents armaris arxivadors de producció catalana amb acabats policromats també exhibien els blasons de la ciutat, com és el cas de l'Armari arxivador de Tortosa, datat el 1574, o el de Solsona, del qual no es tenen imatges, però sí la ressenya de 1993 de Ramon Planes: "*Externament l'armari és decorat amb un entaulament –on hi ha pintat l'any 1685– i el frontó corresponent, al timpà del qual hi ha, també pintat l'escut de Solsona*".



Les elegants fulles tanquen per cinc panys i cinc claus en formes i dents de guardes dissemblants, la qual cosa posa en absolut relleu el caràcter significatiu dels papers que anava destinat a custodiar i l'extrema voluntat de tancar-los per a la seva preservació. Per obrir les portes requeria la presència simultània dels cinc dipositaris de les claus: la dels quatre membres de la Paeria i la del Síndic. Solució, sens dubte, molt efectiva que ha permès la bona conservació dels documents guardats en el que fou el primer arxiu contenidor de la ciutat, també anomenat "Armari de les cinc claus".

Els quaranta-set calaixos (el número trenta-nou fa temps que es va perdre) estan enumerats igualment amb grafia daurada i s'organitzen d'esquerre a dreta, seguint una alineació de baix a dalt. Les petites etiquetes encolades a l'esquerre del número pintat, responen a la numeració dels valuosos pergamins relligats guardats a l'interior, segons estiguessin en el primer o en el segon compartiment.

Per tant, l'armari és un digne exponent del patrimoni cultural de l'Arxiu Municipal de la ciutat de Lleida, construït a finals del segle XVII en una estructura arquitectònica marcadament renaixentista. Es va agençar, en una antiga intervenció, a la moda i al gust de l'època, amb la inclusió de les dues destacades volutes enfosquides d'estètica barroca i l'element central (avui perdut) en una clara voluntat decorativa que recrea el contrast del clarobscur, establint un joc amb parts de l'entaulament i del cos de la base per destacar-ne el volum. Aquesta solució decorativa de ben segur que, en aquell moment, va contribuir a conservar i a posar en valor l'emblemàtic moble.

Conservació–restauració

L'estat general de conservació de les diferents parts de l'armari era bo; no obstant això, al llarg de la seva història el moble havia sofert diferents transformacions i greus alteracions causades per agents biològics actius. Això, juntament amb el tipus inadequat de recobriment, de gran brillantor, que es va aplicar sense uniformitat, i que s'acumulava sobre la fusta exterior, els interiors, els metalls i la lletra i numeració manuscrites, desvirtuava en gran mesura l'aspecte estètic de l'armari i feia aconsellable aquesta intervenció.

Els armaris construïts a Catalunya en el segle XVII no es recobrien amb aquest tipus de material; la majoria, com a molt, solament s'enceraven. Abans de començar la intervenció, i per tal de conèixer amb exactitud el tipus de vernís que donava aquest acabat, es van analitzar unes mostres en el laboratori del CRBMC, que van donar com a resultat que es tractava d'una resina diterpènica, que podria tractar-se de colofònia, una resina extreta d'una conífera de la família de les pinàcies que té un acabat de gran lluentor. Segurament, es va aplicar a la darrera intervenció que es va fer al moble durant la primera meitat del segle XX.

Per tal de confirmar la naturalesa de la fusta, es van analitzar diferents mostres de l'armari, per anatomia comparada. A través de tècniques de mínim accés, amb el microscopi digital, es va comprovar que l'anatomia sempre corresponia a la fusta de noguera *Juglans sp* de la família botànica *Juglandaceae*.

L'armari tenia un atac d'insectes xilòfags actius, motiu pel qual es va sotmetre, abans d'iniciar qualsevol altre procés, a un tractament de desinsectació per privatització d'oxigen, durant vint-i-vuit dies, per tancament a la cambra d'anòxia del CRBMC. A continuació, es van consolidar i reintegrar les pèrdues afectades per a un millor control visual de possibles nous atacs.

Pel que fa el procés de conservació–restauració, s'han fet diferents tests de neteja per determinar quina és la millor solució per retirar l'acabat brillant aplicat sobre la fusta, sense malmetre les capes subjacents originals. Després d'una sèrie de proves es conclou que el millor resultat en les diferents parts del moble s'obté amb alcohol.

S'ha salvaguardat l'acabat enfosquit que conserven les volutes, algunes zones de l'entaulament i la base, a fi de preservar aquest l'equilibri cromàtic que presenta l'aspecte general del moble. A les parts que ho permetien, s'han suprimit les capes inadequades de material, una a una, i s'han resguardat les inferiors. A les parts enfosquides s'ha procurat fer una mínima intervenció de neteja, ja que aquí la resina aplicada està barrejada amb altres terres o pigments i no respon a cap tipus de neteja que no ho remogui tot o ho elimini totalment.

S'ha suprimit l'acumulació de producte de les parts interiors de la talla per retornar-li l'aspecte mat i brillant que li correspon i li dóna el volum convenient.

Pel que fa a l'emplafonat de l'entaulament, que inclou la inscripció manuscrita, s'opta per una mínima intervenció de neteja, per considerar l'important

component històric que té la inscripció i la data per a l'Arxiu Municipal de Lleida, però també per tractar-se d'una de les zones que contribueix a la identitat respectada del joc de clarobscur, amb la consegüent problemàtica de neteja abans mencionada. Segons les anàlisis fetes al laboratori del CRBMC, les lletres manuscrites daurades estan fetes a base de blau esmalt, de purpurina a base de llautó, estany, coure, etc. i de pigment de color ocre roig, el que confirma, com es deia a l'estudi previ, que les lletres i la numeració amb el temps s'han repintat, i que la fotografia microscòpica obtinguda a través del microscopi digital desvela que a sota de la dauradura s'observa directament la fusta sense cap tipus de capa de preparació, existint la possibilitat que gran part de la dauradura original s'hagi perdut.

Però el que realment ha millorat l'aspecte general de l'exterior de l'armari ha estat l'elegant transformació que ha sofert l'aparença de la fusta de noguera de les dues grans portes i de les altes posts dels costats, una vegada suprimides les gruixudes capes del producte inadequat que tant les perjudicava estèticament.

S'ha retirat la mateixa proporció de capes superficials, aconseguint, en el cas de la cara exterior de la porta i en els costats, arribar a l'acabat més proper a la fusta o original, i, a la cara interior de la porta, arribar a la fusta neta i verge, com correspon per època i duien d'origen aquest tipus d'armari.

Els calaixos interiors s'han intervingut amb el mateix criteri, preservant la numeració daurada manuscrita i les etiquetes de paper encolades amb les corresponents numeracions, per considerar que formen part important de la història viscuda de l'armari arxivador. El calaix número trenta-nou —avui perdut—, no s'ha refet, ja que es considera que és una pèrdua que forma part de la llegenda del seu passat.

Les reintegracions s'han fet amb pols de cedre i cola animal a les parts interiors, i amb cera en barra de consistència dura a les exteriors, per tractar-se de materials reversibles i, en certa manera, flexibles, a fi de contemplar especialment els possibles moviments de contracció i dilatació de la fusta per l'ambient de l'estança on s'ubica l'armari. S'han encolat parts soltes de l'estructura interior i la motllura esquerra inferior desclavada, i també s'han intervingut petites pèrdues de fusta fracturada, allà on es corria el risc d'enganxar-se.

Pel que fa a la neteja dels metalls, s'ha fet una mínima intervenció de supressió de la capa brillant, per no malmetre l'aspecte envellit de la pàtina del ferro.

Finalment, l'acabat ha consistit, bàsicament, a revifar les diferents parts del moble, per aconseguir aflorar l'antiga base de protecció salvaguardada. Per unificar els diferents matisos de la fusta, s'ha aplicat una lleugera capa de cera, atès que el moble ja queda prou protegit per la capa emergent que ha contribuït a retornar-li, en gran mesura, l'esplendor natural de les magnífiques aigües que ensenyen novament les posts de fusta de noguera del segle XVII.